

RADU URLĂȚIANU

KODÁLY ZOLTÁN ROMÁN BARÁTJA

A Kodály-évben meg kellett tanulnunk egy román nevet is: Radu Urlăţianu. Megérdemli mind a magyar, mind a román nép tiszteletét, megbecsülését. Életét áldozta föl a két nép testvériségét szolgáló küzdelem oltárán.

Bukarestben született 1895-ben, előkelő román családból. Apja magas rangú katonatiszt volt. A művészi érzékenységű fiú zenei tanulmányait Drezdában és Berlinben végezte. Utána szülővárosában újságíróskodott, zenekritikusként, majd Varsóba szerződött az operaház segédkarmesterének. Rövid ideig a besszarábiai, kisinyovi opera igazgatója volt, s azután 1925-ben Temesvárra költözött, mint a Curentul című fővárosi lap bánsági tudósítója.

A soknemzetiségű Temesvároton az értelmiség hamarosan megkedvelte a németül tökéletesen beszélő és rövidesen magyarul is megtanuló, kitűnő modorú, nagy műveltségű újságírót. Itt is nősült: elvette Ally von Artner színésznőt.

Ő maga a színház karnagya lett, a helyi Zenebarátok Egyesületének karmestere, a temesvári zenei élet egyik vezető személyisége.

1925-ben Temesvároton hangversenyezett Szatmári Tibor (1894–1942), a kitűnő budapesti zongoraművész. Koncertjáról Urlăţianu elragadtatott hangú méltatást írt. Ezen a réven levelezésbe kerültek, s Szatmári meghívására 1928-ban meglátogatta a magyar fővárost. Lapjának meleg hangú tudósításokat küldött a budapesti zenei életről.

S ez az útja azért vált különösen jelentőssé, mert ekkor ismerkedett meg Bartók Bélával, Kodály Zoltánnal, s révükön szerette meg a népzenei alapuló új magyar zenét. Temesvári zenekarával már 1933 októberében bemutatta Kodály *Marosszéki táncok* című művét. Utána tervbe vette a *Psalmus Hungaricus* bemutatóját. Erre ment rá az élete.

Mihelyt ugyanis a bemutatónak híre ment, a szélsőjobb oldali, vasgárdista, nacionalista lapok támadást indítottak ellene. Hiába tűzte a *Psalmusszal* együtt Enescu, Blancafort, Glazunov, Pahlen, Lányi Ernő műveit műsorára, a helyi Vestul, a Generația Noua, a Țara dühödt támadást indított ellene. Hazaárulónak, a magyar irredentisták bérencének bélyegezték, amiért „Kodály irredenta művét” műsorára tűzte. Azzal vádolták, hogy „veszélyezteteti Románia nemzeti integritását”. Urlățianu fölényes szellemességgel válaszolt a vádakra, a Temesvári Hírlap karácsonyi számában *Dávid király irredenta hárfája* címmel. Finom gúnnyal mutatta ki, hogy az „irredenta” mű szerzője, Dávid király, „judeai származású, lakóhelye ismeretlen”. „Egy kissé régen élt, valamivel a trianoni békeszerződés aláírása és a kisantant megalakulása előtt. A *Psalmus Hungaricus* című, közrendet veszélyeztető alkotást a betűvetés és olvasás tudományával otthonosak ismerik 55. zsoltár elnevezés alatt” – írta. Megzenésítette Kodályon kívül Mendelssohn, Florent Schmitt és még a zenetörténet sok más jelese. *Magyar Zsoltár*, mert Kecskeméti Vég Mihály fordította magyarra a 16. században, és zenéjét a szintén magyar Kodály szerezte.

A támadások ellenére Urlățianu azt akarta, hogy a temesvári bemutatón jelen legyen Kodály Zoltán is. Óhaját a hangversenyrendező Aurel Tamașiu, akit szintén gyakran támadtak magyar művészek szerepeltetése miatt, támogatta, és a szólót éneklő Laurisin Lajossal együtt meghívta a zeneszerzőt is.

Kodályék 1934. január 2-án megérkeztek. Már az aradi állomáson újságírók várták őket, s míg a vonat Temesvárra ért, interjút készítettek a Mesterrel. Köztük volt az Aradi Közlöny fiatal munkatársa, a tavaly elhunyt Csányi Piroska is. (Ő később, 1938 és 1946 között, mint a Délmagyarország munkatársa, beírta nevét a hazai újságírás történetébe.) Apja, Csányi Mátyás a forradalmak előtt Szegeden színházi karnagyoskodott, és éppen forradalmi szereplése miatt kellett 1919-ben Aradra menekülnie.

Mint az Aradi Közlöny 1934. január 4-i interjújából kiderül, Csányi Piroska édesapja az unokatestvére volt Kodály feleségének, Sándor Emmának. Temesvárott ünnepélyesen fogadták a Mestert. Elsőként dr. Emil Grădinaru, a város művelődési tanácsnoka köszöntötte a vendégeket a hagyományos román köszöntéssel (*Bine ați venit!*), majd magyarra fordította a szót. Utána Urlățianu franciául mondott üdvözlő beszédet:

– Itt most nem a román, nem a magyar és nem a német közönség nevében beszélek, ilyen különleges közönség itt nincs; Temesvárnak nemzetiségi különbség nélkül csak temesvári polgárai vannak, akik büszkék erre a címre.

Kodály válaszában szintén erre utalt:

– Amint látom, itt tökéletes a lelkes harmónia. Sohasem hittem, hogy a zenének ilyen hatalmas ereje van... Kérem önöket, hogy őrizzék gondosan ezt a drága kincset, a zene által megteremtett harmóniát.

A hangverseny – az előre bejelentett botrány nélkül – nagy sikerrel zajlott le. Kodály, akinek elmondták a fiatal karnagy áldozatos küzdelmét az értetlenséggel, a percekig zúgó taps után fölment a színpadra, átölelte Urlăţianut, és halkán ennyit mondott: „Nagyon szépen köszönöm, fiam!”

A baloldali lapok osztatlan elismeréssel adóztak Kodálynak, művének, a bemutató zenekarnak, énekesnek, karnagynak; a jobboldaliak ádáz támadást indítottak mindezek ellen. A hangverseny után a román kulturális tanácsnok díszvacsorát adott Kodály tiszteletére. Pohárköszöntők hangzottak el a román–magyar közeledésről, együttműködésről.

A jobboldali lapok támadása azonban, még ha lehet, fokozódott. Urlăţianut följelentették, bojkottot hirdettek a magyar művek ellen. Azzal vádolták a temesvári magyar kisebbséget, hogy most kimutatta foga fehérét: „Nem a művészetnek, hanem a magyar nemzetnek tapsolt...”

Urlăţianu nem tette le a fegyvert. *Köszönet* címmel a Temesvári Hírlap 1934. január 9-i számában nyilvánosan nyugtázta mindazok segítségét, akik a hangverseny mellett állottak. Ez azonban inkább olaj volt a tűzre. Másnap, 4-én, a hangversenyt Aradon is megismételték, hasonló sikerrel. Kodály itt ismét nyilatkozott. Sokszor hallotta,

úgy mond, a *Psalmust* már, de úgy még soha, hogy „román dirigens vezényelte a magyar szerző magyar művét német ajkú kórossal, magyar, német és román összetételű zenekarral”. Ebben, mondotta, méltán lát jelképet.

A vendégek távoztával a *Zsoltár* körüli vihar tovább tombolt Temesvárott. Urlăţianu nem rettent meg, sőt februárra Bartók szerepeltetését vette tervbe, s egyúttal a nagy zeneköltő nagyszentmiklósi házának emléktáblával való megjelölését is. Ez újabb felhördülést hívott ki a jobboldaliak részéről. Bukaresthez fordultak, és sikerült elérniük, hogy a kultuszminiszter a február 26-ra tervezett Bartók-ünnepséget letiltotta. Az erről szóló értesítést ugyanaz a Grădinaru tanácsnok írta alá, aki egy hónappal előbb Kodályt magyar szóval fogadta a temesvári pályaudvar várótermében ...

A hajszá folytatódott. Édesapja – nem tudni, őszintén-e vagy kényszerből – kitagadta fiát. Temesvár vezetősége, amely korábban támogatta a testvériség jegyében lezajlott hangversenyt, és díszvacsorát adott Kodály tiszteletére, elbocsátotta állásából Urlăţianut, föloszlatta a városi zenekart. A *Generația Noua* 1934. március 11-i számában azzal vádolta meg, hogy anyagi érdekből adta elő a *Psalmust*.

Urlăţianu rövid időre visszatért az újságíráshoz. 1934 augusztusában megbízták a bánsági román dalszínház megszervezésével. A megnyitón októberben Lehár Ferenc *Giudittáját* vezényelte. Decemberben Bukarestben vendégszerepeltek vele nagy sikerrel. Ennek ellenére

a dalszínház csődbe jutott, s ő ismét állás nélkül maradt. Ugyanakkor újabb döfés érte: 1935. február 25-én közölték a lapok, hogy a belügyminisztérium egyrészt megtiltotta Kodály *Psalmus*ának, „a magyar revizionizmus himnuszának” előadását, másrészt Urlăţianunak, amiért ezt a művet előadta, vezényelte a szerző jelenlétében, megtiltotta a jövőben a karmesteri tevékenységet.

Ezzel betelt a pohár. A kétségbeesésbe kergetett író, művész 1935. március 7-én hajnalban a Curentul nyomdájának udvarán főbe lőtte magát.

Negyvenéves volt. A baloldali lapok megírták tragédiáját, a jobboldaliak haló porában is gyalázták.

Pintér Lajos a Magyar Zene 1979-i évfolyamában, a mártír román muzsikus tragédiájának történetéről beszámoló értekezésének végén így méltatta:

„Mert hős volt Radu Urlăţianu. A testvériség eszméjének mártírja.” „Magasztos halával vessük nevét a gyászos kor hőseinek sorába...”

(Panoráma [Budapest], 1982. július 12.)

Ω